

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه هنر اصفهان
دانشکده معماری و شهرسازی
گروه معماری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته معماری گرایش معماری

طراحی هنرستان دخترانه با رویکرد به ارتقاء کیفیت حیات (فضای باز بیرون)

اساتید راهنما :

دکتر محمد فرضیان
مهندس مصطفی رستمی

استاد مشاور:
دکتر مهران قرائتی

پژوهشگر:
سمیه ترکی

شهریور ماه ۱۳۹۰

اظهار نامه دانشجو

موضوع پایان نامه : طراحی هنرستان دخترانه با رویکرد به ارتقاء کیفیت حیات (فضای باز بیرون)

اساتید راهنما : دکتر محمد فرضیان – مهندس مصطفی رستمی

اینجانب سمیه ترکی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته معماری گرایش معماری دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اصفهان به شماره دانشجویی ۸۷۱۱۴۰۵۱۰۴ گواهی می نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان نامه توسط شخص اینجانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده مورد تأیید می باشد و در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. به علاوه گواهی می نمایم که مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و در تدوین متن پایان نامه چارچوب مصوب دانشگاه هنر اصفهان را به طور کامل رعایت کرده ام.

امضاء دانشجو: سمیه ترکی

تاریخ: شهریور ماه ۱۳۹۰

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از این پایان نامه کارشناسی ارشد، برای دانشگاه هنر اصفهان محفوظ است.
نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

دانشگاه هنر اصفهان
دانشکده معماری و شهرسازی
گروه معماری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته معماری گرایش معماری خانم سمیه ترکی با عنوان :

طراحی هنرستان دخترانه با رویکرد به ارتقاء کیفیت حیاط (فضای باز بیرون)

ارایه شده به مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیتهای تحصیلی لازم برای درجه‌ی کارشناسی ارشد که در تاریخ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با نمره درجه به تصویب نهایی رسید.

- ۱- استاد راهنمای اول پایان نامه آقای دکتر محمد فرضیان با مرتبه علمی استادیار امضا
- ۲- استاد راهنمای دوم پایان نامه آقای مهندس مصطفی رستمی با مرتبه علمی مربی امضا
- ۳- استاد مشاور پایان نامه آقای دکتر مهران قرائتی با مرتبه علمی استادیار امضا
- ۴- استاد داور داخل گروه آقای دکتر آرمین بهرامیان با مرتبه علمی استادیار امضا
- ۵- استاد داور خارج از گروه آقای دکتر ابوذر صالحی با مرتبه علمی مربی امضا

مهر و امضای مدیر گروه

سپاسنامه

سپاس فراوان از گرانقدر استاد زندگی و معماری
من، دکتر محمد فرضیان، روح آموزش و تعلیم
که بی همراهیش انجام این پژوهش ممکن نبود، و
هر تعلیمش درسی است جاودان.

دکتر مهران قرائتی که بسیار به من آموخته اند، و
مهندس مصطفی رستمی.

و با تشکر از شاگردان، دوستان و آشنایانی که
حمایت شان را از من دریغ نمودند :

زهرا کیخانی ،

فاطمه باقری ،

مهسا کرمان پور ،

مینا کوشکی ،

مرضیه کفایت ،

زینب فرهمند نیا ،

سمانه زارع ،

و خواهرم سارا .

تقدیم به مادرم " زهرا "

اولین و ارزشمندترین معلم همه زندگیم

ای ز ازل تا به ابد ماندگار
ای ز تو افلاک شده برقرار
نام تورا زینت دفتر کنم
شکر تو را نیز هزاران هزار (اش)

چکیده

امروزه اساس شکل گیری بیشتر مدارس ایران، طراحی ساختمان مدرسه است که معمولاً با نادیده انگاشتن حیاط آن، برنامه ریزی شده و حیاط به عنوان یکی از عوامل تاثیر گذار در طراحی مدارس مورد بی توجهی واقع شده است. لذا حیاط به عنوان باقیمانده زمین مدرسه، مکانی جدا از بنای مدرسه و بی ارتباط با آن محسوب شده که فاقد هویت و انسجام لازم با ساختمان مدرسه بوده و به ارضای کامل نیازهای دانش آموزان طی ساعات غیر رسمی آموزش و اوقات تفریح نمی پردازد.

این در حالیست که پژوهش های بسیاری ارتباط موثر و معنی دار میان شادابی دانش آموزان را با منظرسازی و طراحی حیاط مدارس و در پی آن افزایش میزان یادگیری دانش آموزان را متذکر شده اند.

بر این اساس پژوهش حاضر به بررسی نقش حیاط مدارس در شادابی دانش آموزان پرداخته و راهکارهای عملیاتی و اجرایی را برای طراحی حیاط مدارس نشان می دهد. در بخش اول این پژوهش ایرادهای شیوه طراحی حیاط مدارس فعلی در ایران و راهکارهای حل آنها به صورت چک لیستی جهت کنترل طراحی همزمان حیاط و ساختمان مدرسه ارائه شده و در بخش دوم این چک لیست به صورت عملی در طراحی یک هنرستان دخترانه در شهر اصفهان به کار گرفته شده است.

یافته های این پژوهش نشان می دهد که لزوم توجه به نیازهای دانش آموزان در حیاط و پیش بینی راهبردها، می تواند در جهت شاداب سازی دانش آموزان در راستای اهداف آموزشی و پرورشی کارساز باشد.

کلید واژه ها

حیاط، مدرسه، طراحی معماری، شادابی دانش آموزان.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	
درک از مساله پژوهش.....	ح.....
پیشگفتار.....	ی.....
فصل اول: کلیات پژوهش	
مقدمه	۲.....
۱-۱- بیان مساله پژوهش	۳.....
۲-۱- اهمیت و ضرورت مساله پژوهش.....	۴.....
۳-۱- اهداف مساله پژوهش	۵.....
۴-۱- چارچوب نظری پژوهش.....	۶.....
۵-۱- پرسش های پژوهش.....	۶.....
۶-۱- روش پژوهش.....	۷.....
۷-۱- محدودیت های پژوهش.....	۸.....
۸-۱- قلمرو مکانی پژوهش و انتخاب نمونه های موردی.....	۸.....
۹-۱- قلمرو زمانی پژوهش.....	۹.....
۱۰-۱- ابزار گردآوری و روش تجزیه تحلیل داده های پژوهش.....	۹.....
فصل دوم: مبانی نظری پژوهش، مبانی نظری شادی	
مقدمه	۱۱.....
۱-۲- بخش اول - مبانی نظری شادی	۱۲.....
۱-۱-۲- تعریف شادی.....	۱۲.....
۲-۱-۲- اجزاء شادی.....	۱۲.....
۱-۲-۱-۲- سرور	۱۳.....
۲-۲-۱-۲- رضایت از زندگی	۱۳.....
۳-۲-۱-۲- فقدان عاطفه منفی.....	۱۳.....
۳-۱-۲- عوامل تاثیر گذار بر شادی.....	۱۳.....
۱-۳-۱-۲- شخصیت	۱۳.....
۲-۳-۱-۲- عزت نفس.....	۱۴.....
۳-۳-۱-۲- مذهب.....	۱۴.....
۴-۳-۱-۲- نحوه تفکر.....	۱۵.....
۵-۳-۱-۲- روابط اجتماعی.....	۱۵.....

۱۵	۲-۱-۳-۶- فعالیت های اوقات فراغت.....
۱۶	۲-۱-۳-۷- وضعیت اقتصادی.....
۱۷	۲-۱-۳-۸- رضایت شغلی.....
۱۷	۲-۱-۳-۹- سلامتی.....
۱۸	۲-۱-۳-۱۰- وضعیت تاهل.....
۱۸	۲-۱-۳-۱۱- جنسیت.....
۱۸	۲-۱-۳-۱۲- سن.....
۱۹	۲-۱-۳-۱۳- موقعیت و تایید اجتماعی.....
۱۹	۲-۱-۳-۱۴- استفاده از مهارت ها.....
۱۹	۲-۱-۳-۱۵- آموزش.....
۱۹	۲-۱-۳-۱۶- نوع تفکر مردم نسبت به مسائل.....
۲۰	۲-۱-۳-۱۷- کنترل درونی.....
۲۰	۲-۱-۴- ضرورت و اهمیت شادی در انسان.....
۲۱	۲-۲- بخش دوم - مدرسه شاداب.....
۲۱	۲-۲-۱- مدرسه شاداب.....
۲۱	۲-۲-۲- نقش شادابی دانش آموزان در بهبود فرآیند یادگیری.....
۲۲	۲-۲-۳- عوامل موثر بر شادی دانش آموزان.....
۲۲	۲-۲-۳-۱- تعامل دانش آموز با معلم.....
۲۳	۲-۲-۳-۲- مشارکت دانش آموزان در فعالیت های کلاس و مدرسه.....
۲۴	۲-۲-۳-۳- روش های تدریس و ارزشیابی معلم.....
۲۵	۲-۲-۳-۴- محتوای درسی.....
۲۵	۲-۲-۳-۵- امکانات آموزشی.....
۲۷	۲-۲-۳-۶- جو سازمانی مدرسه.....
۲۸	۲-۳- بخش سوم- فضای باز مدارس و شادابی.....
۲۸	۲-۳-۱- فضای باز مدرسه و شادابی.....
۲۸	۲-۳-۲- تاثیر شاداب سازی فضای باز مدرسه بر فرآیند یادگیری.....
۲۹	۲-۳-۳- عوامل موثر بر شادابی فضای باز مدارس.....
۳۰	۲-۳-۳-۱- فضای سبز.....
۳۰	۲-۳-۳-۲- آب.....
۳۰	۲-۳-۳-۳- نیمکت و فضای استراحت.....
۳۰	۲-۳-۳-۴- ورودی مدرسه.....
۳۱	۲-۳-۴- فضای باز مدارس فعلی ایران.....
۳۲	جمع بندی فصل دوم- مبانی نظری پژوهش، مبانی نظری شادی.....

۳۴مقدمه
۳۵۳-۱- بخش اول - شک به مساله پژوهش
۳۶۳-۱-۱- میزان تاثیر کیفیت حیاط مدارس در مقایسه با سایر عوامل موثر بر شادی دانش آموزان
۳۶۳-۱-۱-۱- نتایج حاصل از پاسخ دانش آموزان به پرسشنامه شادابی (پرسشنامه شماره یک)
۳۷نتیجه پاسخ سوالهای مربوط به "تعامل بین دانش آموز و معلم از نظر دانش آموزان"
۳۸نتیجه پاسخ سوالهای مربوط به "مشارکت در فعالیت های کلاسی از نظر دانش آموزان"
۳۹نتیجه پاسخ سوالهای مربوط به "روش های تدریس و ارزشیابی معلم از نظر دانش آموزان"
۴۰نتیجه پاسخ سوالهای مربوط به "محتوای درسی از نظر دانش آموزان"
۴۱نتیجه پاسخ سوالهای مربوط به "جو سازمانی مدرسه از نظر دانش آموزان"
۴۲نتیجه پاسخ سوالهای مربوط به "امکانات آموزشی از نظر دانش آموزان"
۴۳ارزیابی و تحلیل نتایج حاصل از پرسشنامه شادابی (پرسشنامه شماره یک)
۴۴ارزیابی و تحلیل نتایج حاصل از تاثیر عوامل آموزشی بر شادابی دانش آموزان
۴۵۳-۱-۲- بررسی کیفیت حیاط سایر مدارس به جز هنرستان دوران تدریس پژوهشگر
۴۶الگوی شماره یک- سازماندهی خطی
۴۷بررسی تصویری نمونه موردی الگوی شماره یک- سازماندهی خطی
۴۸الگوی شماره دو- سازماندهی لاشکل
۴۹بررسی تصویری نمونه موردی الگوی شماره دو- سازماندهی لاشکل
۵۰الگوی شماره سه - سازماندهی لاشکل
۵۱بررسی تصویری نمونه موردی الگوی شماره سه- سازماندهی لاشکل
۵۲الگوی شماره چهار - سازماندهی حیاط مرکزی
۵۳بررسی تصویری نمونه موردی الگوی شماره چهار- سازماندهی حیاط مرکزی
۵۴۳-۱-۲-۱- نتایج حاصل از مشاهده و ارزیابی حیاط هنرستان های قلمرو پژوهش
۵۵نسبت مساحت حیاط به ساختمان هنرستان
۵۶نحوه قرارگیری ساختمان در حیاط هنرستان
۵۷نحوه چیدمان فضاهای کالبدی در حیاط هنرستان
۵۸نحوه ورود به هنرستان از فضای شهری
۵۹نحوه ورود به ساختمان از حیاط هنرستان
۶۰مکان نشستن هنرجویان در حیاط هنرستان
۶۱طبیعت (سبزینگی+آب) در حیاط هنرستان
۶۲جداره پیرامون حیاط هنرستان
۶۳کف حیاط هنرستان
۶۴۳-۲- بخش دوم - شناخت مساله پژوهش
۶۵۳-۲-۱- ارزیابی کیفی حیاط هنرستان از دیدگاه دانش آموزان (پرسشنامه شماره دو)

- ۳-۲-۱-۱- ارزیابی پاسخ دانش آموزان به پرسشنامه ارزیابی کیفی حیاط هنرستان (پرسشنامه شماره دو)..... ۶۵
- سوال اول- امکانات موجود در حیاط هنرستان شما کدام است؟..... ۶۶
- سوال دوم- بزرگترین ایراد حیاط هنرستان شما چیست؟..... ۶۷
- سوال سوم- به نظر شما حیاط هنرستان باید شبیه به چه مکانی باشد؟..... ۶۸
- سوال چهارم- احساس شما نسبت به حیاط هنرستان چیست؟..... ۶۹
- سوال پنجم- در حیاط هنرستان چه مساله ای شما را آزار می دهد؟..... ۷۰
- سوال ششم- بهترین خاطرات شما در زنگ تفریح در کدام قسمت از حیاط اتفاق افتاده است؟..... ۷۱
- سوال هفتم- پیشنهاد شما برای طراحی حیاط چیست؟..... ۷۲
- سوال هشتم- در زنگ تفریح کدام مکان را برای استراحت انتخاب می کنید؟ حیاط یا ساختمان؟ چرا؟..... ۷۳
- سوال نهم- در حیاط هنرستان چه فعالیت هایی را انجام می دهید؟..... ۷۴
- سوال دهم- بهترین و دنج ترین جای حیاط کدام است؟..... ۷۵
- ۳-۲-۲- ارزیابی کیفی راهرو و سالن هنرستان از دیدگاه دانش آموزان (پرسشنامه شماره سه)..... ۷۶
- ۳-۲-۱- ارزیابی پاسخ دانش آموزان به پرسشنامه ارزیابی کیفی راهرو و سالن هنرستان (پرسشنامه شماره سه).... ۷۶
- سوال اول- امکانات موجود در راهرو هنرستان شما کدام است؟..... ۷۷
- سوال دوم- از فضای راهرو در چه مواقعی برای استراحت در زنگ تفریح استفاده می کنید؟ چرا؟..... ۷۸
- سوال سوم- به نظر شما بزرگترین ایراد راهرو هنرستان شما کدام است؟..... ۷۹
- سوال چهارم- پیشنهاد شما برای طراحی راهرو هنرستان کدام است؟..... ۸۰
- سوال پنجم- کدام قسمت از راهرو هنرستان برای شما خاطره انگیزتر است؟..... ۸۱
- سوال ششم- در فضای راهرو هنرستان چه فعالیت هایی انجام می دهید؟..... ۸۲
- سوال هفتم- دوست دارید از فضای راهرو هنرستان، کدام قسمت از هنرستان را ببینید؟..... ۸۳
- سوال هشتم- به نظر شما فضای راهرو هنرستان باید شبیه به چه مکانی باشد؟..... ۸۴
- ۳-۳- بخش سوم- حل مساله پژوهش..... ۸۵
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی ورودی هنرستان..... ۸۶
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی آبخوری هنرستان..... ۸۸
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی سرویس بهداشتی هنرستان..... ۹۰
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی بوفه هنرستان..... ۹۲
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی زمین صف جمع هنرستان..... ۹۴
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی زمین ورزش هنرستان..... ۹۶
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی باغچه و فضای سبز هنرستان..... ۹۸
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی دیوار حیاط هنرستان..... ۱۰۰
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی فضای نشستن هنرجویان هنرستان..... ۱۰۲
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی کف حیاط هنرستان..... ۱۰۴
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی پارکینگ هنرستان..... ۱۰۶
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی راهرو هنرستان..... ۱۰۸
- بررسی ایرادها و راهکارهای طراحی پله هنرستان..... ۱۱۰

۱۱۲..... جمع بندی فصل سوم- فرآیند پژوهش.....

فصل چهارم: تدوین توصیه های طراحی - طراحی معماری

۱۱۴.....	مقدمه.....
۱۱۵.....	بررسی دیاگرام حرکت، تجمع، انتظار در روزهای با هوای معمولی.....
۱۱۶.....	بررسی دیاگرام حرکت، تجمع، انتظار در روزهای با هوای سرد.....
۱۱۷.....	توصیه های طراحی ساختمان هنرستان.....
۱۱۸.....	توصیه های طراحی حیاط هنرستان.....
۱۲۰.....	توصیه های طراحی ترکیب حیاط و ساختمان هنرستان.....
۱۲۱.....	معرفی سایت.....
۱۲۲.....	دلایل انتخاب زمین.....
۱۲۴.....	آنالیز سایت.....
۱۲۵.....	برنامه فیزیکی هنرستان دخترانه با ظرفیت ۲۴۰ دانش آموز.....
۱۲۷.....	روند طراحی.....
۱۲۸.....	ایده.....
۱۲۹.....	ایدئوگرام.....
۱۳۰.....	ایده های شکل گیری فضاهای حیاط و هنرستان.....
۱۳۲.....	گام های طراحی.....
۱۳۴.....	جمع بندی فصل چهارم- تدوین توصیه های طراحی، طراحی معماری.....
۱۴۸.....	منابع فارسی.....
۱۵۰.....	منابع انگلیسی.....

پیوست ها

۱۵۳.....	پیوست شماره یک- عنوان و وضع موجود هنرستان های بررسی شده توسط پژوهشگر.....
۱۵۴.....	پیوست شماره دو- پرسشنامه شماره یک.....
۱۵۶.....	پیوست شماره سه- پرسشنامه شماره دو.....
۱۵۷.....	پیوست شماره چهار- پرسشنامه شماره سه.....

Abstract

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به تعامل بین دانش آموز و معلم از نظر دانش آموزان.....	۳۷
جدول ۲-۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به مشارکت در فعالیت های کلاسی از نظر دانش آموزان.....	۳۸
جدول ۳-۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به روش های تدریس و ارزشیابی معلم از نظر دانش آموزان.....	۳۹
جدول ۴-۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به محتوای درسی از نظر دانش آموزان.....	۴۰
جدول ۵-۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به جو سازمانی مدرسه از نظر دانش آموزان.....	۴۱
جدول ۶-۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به امکانات آموزشی از نظر دانش آموزان.....	۴۲
جدول ۷-۳- مقایسه میزان تاثیر عوامل مختلف بر شادابی هنرجو در محیط هنرستان.....	۴۳
جدول ۸-۳- مقایسه میزان تاثیر عوامل آموزشی بر شادابی هنرجو.....	۴۴
جدول ۱-۴- فضاهای آموزشی، اداری.....	۱۲۵
جدول ۲-۴- فضاهای کارگاهی.....	۱۲۶
جدول ۳-۴- فضاهای محوطه.....	۱۲۶
جدول ۴-۴- مساحت هنرستان.....	۱۲۷

فهرست شکل‌ها

عنوان	صفحه
شکل ۱- نگاه معلم به شاگردانش در حیاط در طول زنگ تفریح.....	ط
شکل ۲- ساختار پژوهش.....	ی
شکل ۳- مسیر شکل گیری روش پژوهش.....	ک
شکل ۱-۱- کلاس، زنگ تفریح، کلاس.....	۳
شکل ۲-۱- چرخه پژوهش.....	۷
شکل ۳-۱- حضور دانش آموز در ساعات مختلف روز و شرایط آب و هوای متفاوت.....	۹
شکل ۱-۲- ساختار فصل دوم- مبانی نظری شادی.....	۱۱
شکل ۲-۲- تاثیر حضور شاداب دانش آموز در کلاس بر بهبود فرآیند یادگیری.....	۲۲
شکل ۳-۲- تاثیر فضای باز مناسب مدارس بر بهبود فرآیند یادگیری.....	۲۹
شکل ۴-۲- جمع بندی فصل دوم- مبانی نظری شادی.....	۳۲
شکل ۱-۳- ساختار فصل سوم- فرآیند پژوهش.....	۳۴
شکل ۲-۳- سوال های شک به مساله پژوهش.....	۳۵
شکل ۳-۳- فضای استراحت هنرجویان در زنگ تفریح.....	۶۴
شکل ۴-۳- جمع بندی فصل سوم- فرآیند پژوهش.....	۱۱۲
شکل ۱-۴- ساختار فصل چهارم- توصیه ها و روند طراحی معماری.....	۱۱۴
شکل ۲-۴- جمع بندی فصل چهارم- توصیه ها و روند طراحی معماری.....	۱۳۴

فهرست نقشه ها

صفحه	عنوان
۱۳۵	نقشه ۴-۱- سایت پلان هنرستان و موقعیت شهری
۱۳۶	نقشه ۴-۲- پلان طبقه همکف هنرستان
۱۳۷	نقشه ۴-۳- پلان طبقه زیرزمین هنرستان
۱۳۸	نقشه ۴-۴- پلان طبقه اول هنرستان
۱۳۹	نقشه ۴-۵- مقطع طولی هنرستان و رفتارهای دانش آموزان در فضاهای حیاط هنرستان
۱۳۹	نقشه ۴-۶- نمای بدنه شرقی ساختمان هنرستان

فهرست عکس ها

صفحه	عنوان
۱۴۰	عکس ۴-۱- دید به ورودی هنرستان و فضای پیش ورودی
۱۴۱	عکس ۴-۲- دید به فضای ورودی هنرستان
۱۴۲	عکس ۴-۳- دید به حیاط اول هنرستان
۱۴۳	عکس ۴-۴- دید به محل برگزاری صف جمع و مراسم ها
۱۴۴	عکس ۴-۵- دید به نشستن دانش آموزان در اطراف درختان در حیاط هنرستان
۱۴۵	عکس ۴-۶- دید به حیاط ورزش هنرستان
۱۴۶	عکس ۴-۷- دید به فضای استراحت دانش آموزان در حیاط هنرستان
۱۴۷	عکس ۴-۸- دید به پلکان دسترسی به طبقات و لابی هنرستان

چنین قفس نه سزای چو من خوش الحانیست
روم به گلشن رضوان که مرغ آن چمنم
مرا که منظر حور است مسکن و ماوا
چرا به کوی خراباتیان بود وطنم
(خواجه شمس الدین محمد حافظ، ۷۲۷-۷۹۲ هجری)

درک از مساله پژوهش

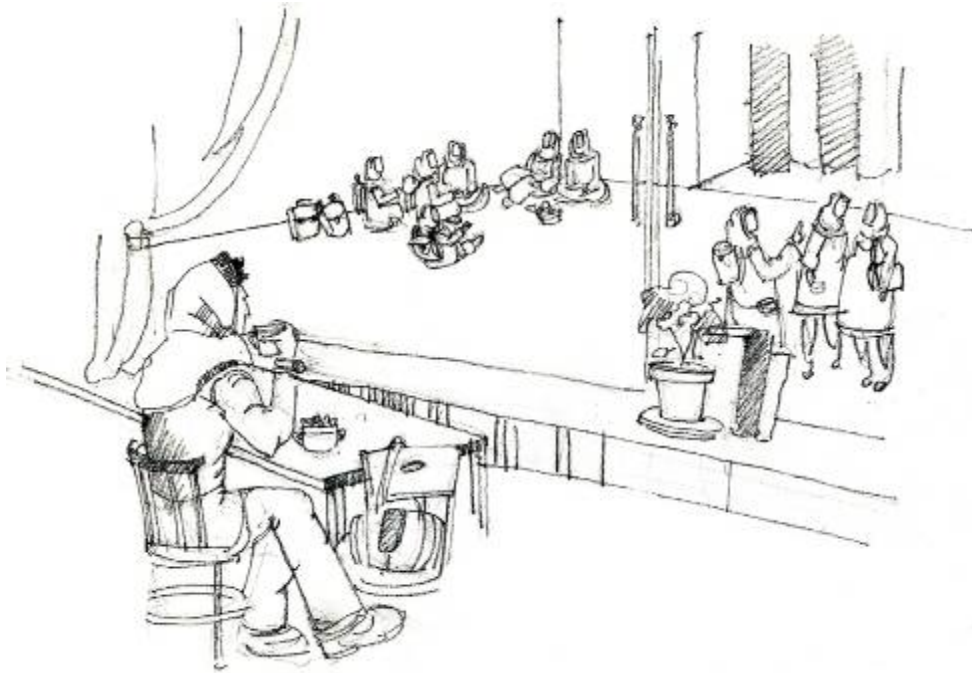
همه آنچه مرا به فکر فرو برد ...

دوران تدریس در هنرستان (سالهای ۸۹ - ۱۳۸۶)

طی سالهای تدریس در یکی از هنرستان های شهر اصفهان، فرصتی استثنائی بدست آمد که به مشاهده و کنکاش فضاهای هنرستان بپردازم. البته هرگز در آن دوران، هدف بررسی کمی و کیفی معماری و شیوه ساخت هنرستان و یا آگاهی از چگونگی سازمانیابی فضاهای آن نبود. بلکه به لحاظ شرایط شغلی و حضور به عنوان معلم در هنرستان در ارتباط با فضاهای آن قرار داشتم. از طرف دیگر با حضور در کلاس درس و برقراری ارتباط با بچه ها، در فضائی دوستانه و عاطفی قرار گرفته بودم که از فضای معمول معلم و شاگردی فاصله داشت و مرا هر چه بیشتر به در کنار بچه ها بودن تشویق می کرد. زمان کلاسی لحظات خوشایندی بود که می گذشت و من مشتاقانه بچه ها را در زنگ تفریح با نگاه بدرقه می کردم:

- خروج با همه آنها از در کلاس،
- پیوستن آنها به دیگر دوستانشان در طول راهرو،
- طی کردن مسیر پله ها برای رسیدن به حیاط،
- و جمع شدن آنها در حیاط ...

منظری بود که دنبال می کردم. حیاط آرام آرام پر می شد از بچه های هنرستان و نگاه من در ازدحام بچه ها به دنبال شاگردانم می گشت و آنها نیز با دیدن من از همانجا برایم دست تکان می دادند. در تمام مدت زنگ تفریح، پشت پنجره راهرو ایستاده و به تماشای آنها در حیاط می پرداختم و منتظر می ماندم تا زنگ تفریح سپری شود و دوباره همه با هم به کلاس برگردیم. دیدن بچه ها از پشت پنجره کافی بود که احساس کنم در کنار آنها هستم. اما این احساس لذت بخش چندان دوام نمی آورد چراکه می دیدم بچه ها روی زمین در پناه سایه دیوار حیاط نشسته اند ، درحالیکه من از آفتاب رنجی نمی بردم. یا در روزهای زمستان که بخار دهان بچه ها به خوبی سرمای هوا را نشان می داد و بخار لیوان چای من که نشان می داد از سرمای بیرون خبری نیست.

شکل ۱- نگاه معلم به شاگردانش در حیاط در طول زنگ تفریح - منبع: پژوهشگر

گاه از خودم می پرسیدم چرا در حیاط مدارس شرایط مناسبی برای استراحت بچه ها فراهم نشده است تا اندازه ای که آنها از آفتاب و سرما در امان باشند؟ حیاط مدرسه تنها فضائی بزرگ با کف آسفالتی و دیوار آجری بود که بیشتر باقیمانده زمین مدرسه به نظر می رسید تا فضائی با کیفیت شبیه حیاط. با گذشت روزها و دیدن متوالی بچه ها در حیاط در طول زنگ تفریح، سوالهای بیشتری در ذهن من شکل می گرفت :

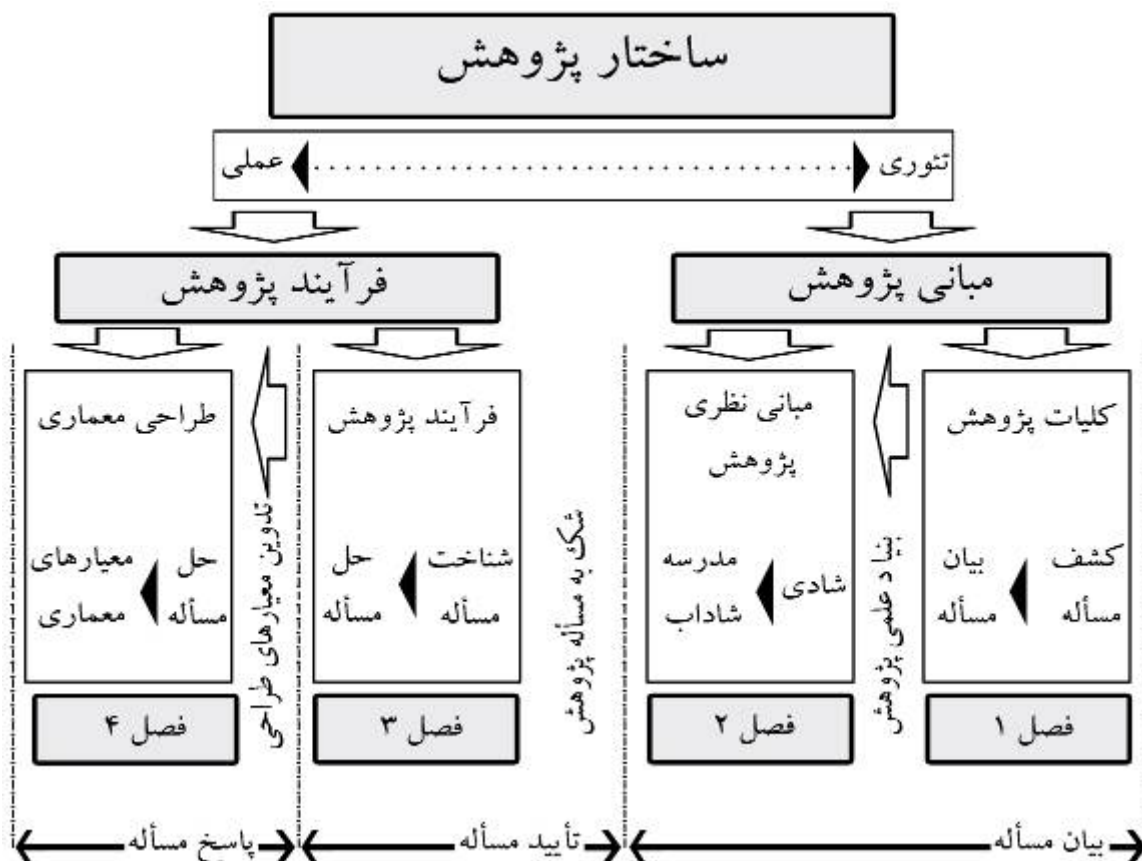
۱. اگر فلسفه وجود زنگ تفریح در مدارس، استراحت و تجدید انرژی دانش آموزان پس از هر ساعت آموزشی است، کدام فضا در مدارس برای این منظور در نظر گرفته شده است؟
۲. اگر حیاط مدارس، آن فضائی است که به منظور استراحت و تفریح دانش آموزان در نظر گرفته شده است، چرا فاقد شرایط مطلوب برای این منظور می باشد؟
۳. چرا تاکنون در طراحی مدارس به طراحی حیاط به اندازه طراحی ساختمان آن توجه نشده است و به عنوان پس مانده طراحی رها شده است؟

اکتفا کردن به چنین فضائی به عنوان حیاط مدارس، غفلت دیگری در طراحی مدارس ناشی از عدم توجه و احترام به حضور دانش آموز در حیاط را نشان می دهد. چرا که اگر دانش آموزان را ارزشمندترین سرمایه مدارس بدانیم، معماری مدارس باید در لزوم توجه به حضور و احترام به آنها در حیاط مسئولانه تر رفتار نماید.

پژوهش پایانی دوران تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد را زمان مناسبی برای بیان مساله ذهنی خود با عنوان " طراحی هنرستان دخترانه با رویکرد به ارتقاء کیفیت حیاط " و تلاش به منظور یافتن پاسخ سوال های خود می دیدم. آنچه در پی خواهد آمد نتایج این تلاش است در دستیابی به شناخت مساله پژوهش و پاسخ آن، که حیاط مدارس را از وضعیت کنونی تبدیل به فضائی با قابلیت استراحت و تفریح دانش آموزان نماید بنحوی که حضور دانش آموزان را در خود گرامی بدارد.

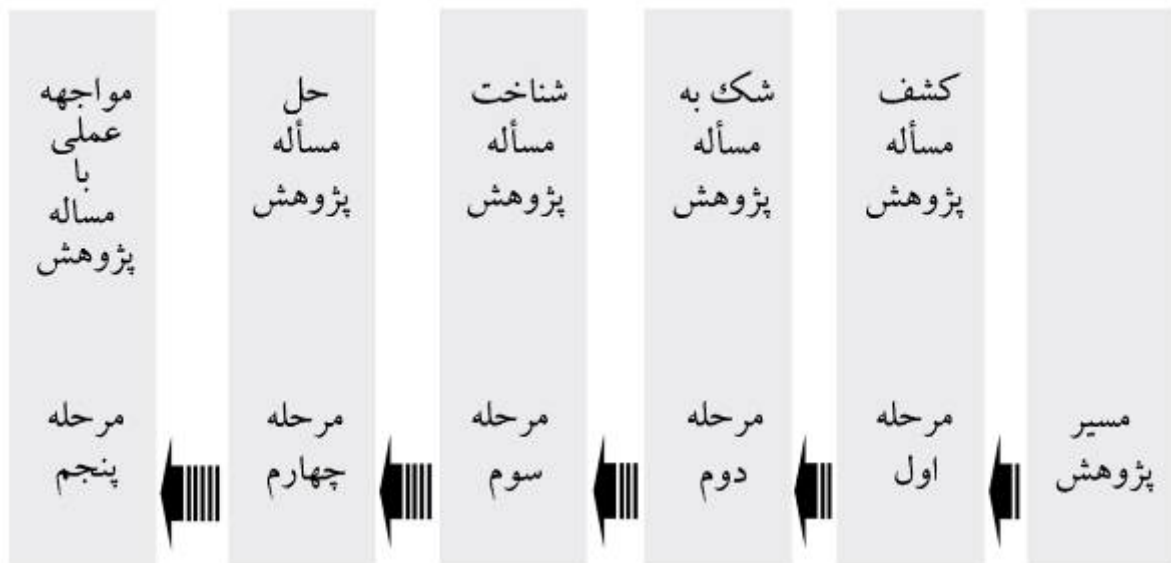
حیات مدارس به منزله فضای باز با عملکردهای متنوع جسمانی، آموزشی و اجتماعی، از جایگاه ویژه ای در علم روانشناسی به عنوان عرصه تعاملات و روابط قوی احساسی و ادراکی دانش آموزان و بستر تخلیه انرژی و استراحت آنها برخوردار می باشد. این در حالی است که مطالعات وضع موجود نشان دهنده فقدان شرایط کیفی مطلوب حیات مدارس ایران، جهت تحقق اهداف نامبرده می باشد. در شرایط فعلی ایران، هیچ گونه برنامه مستقلی برای حیات مدارس در ارتباط با منظر سازی آن تدارک دیده نشده است. مبنای طراحی مدارس ایران، تنها طراحی ساختمان آن است به طوریکه حیات ادامه طراحی مدارس نبوده و تنها بخشی از زمین است که پیرامون ساختمان قرار دارد.

به همین سبب حیات مدارس مکانی جدای از ساختمان مدرسه محسوب شده و هیچ ارتباطی میان حیات و ساختمان وجود ندارد. در صورتیکه پژوهش های بسیاری ارتباط موثر و معنی دار میان شادابی دانش آموزان را با منظرسازی و طراحی حیات مدارس متذکر شده اند. توجه به نیازهای دانش آموزان در طراحی حیات مدارس به منظور شادابی دانش آموزان طی اوقات تفریح و ساعات غیر رسمی آموزشی، هدف اصلی پژوهش حاضر را بر اساس مبانی مطرح در نظریات روانشناسی و شادابی شکل داده است. ساختار کلی پژوهش در دو بخش تئوری (مبانی نظری پژوهش) و عملی (طراحی معماری) شکل گرفته است به طوریکه دستاوردهای حاصل از بخش تئوری به منزله معیارهای طراحی معماری در بخش عملی بکار برده شده است.

شکل ۲- ساختار پژوهش - منبع: پژوهشگر

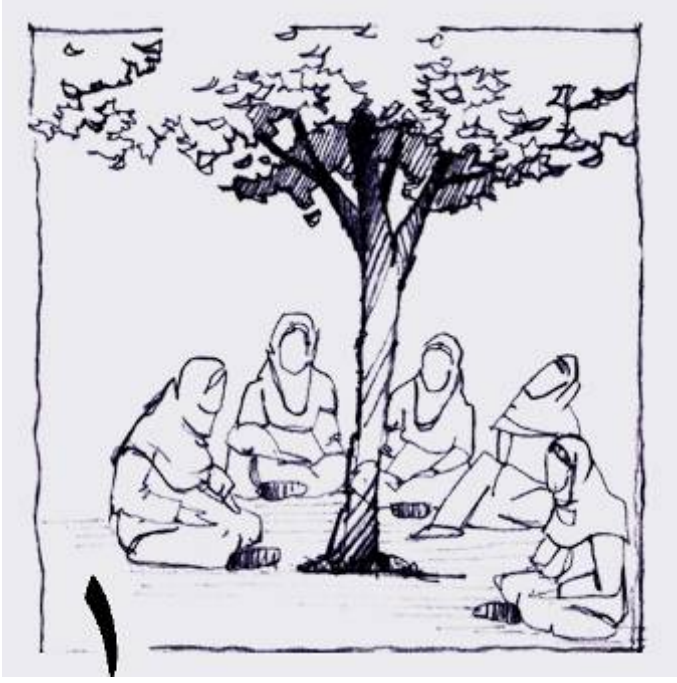
مسیر شکل گیری روش پژوهش از طریق یک مسیر خود جوش و پویا بدون تکیه بر روشی آماده و از پیش تعیین شده بر اساس ارتباط با محیط هنرستان و دانش آموزان شکل گرفت. مسیری که از کشف مساله آغاز و در خلال شک به مساله و کوشش در جهت رد یا تأیید آن گام برداشت. پس از تأیید مساله از طریق منابع مکتوب و مشاهدات میدانی به شناخت مساله نزدیک گردید. با توجه به نتایج کسب شده در مرحله شناخت به حل مساله و تدوین راهکارهای طراحی حیاط هنرستان پرداخته و در نهایت با تدوین توصیه های طراحی معماری به طراحی یک هنرستان دخترانه با ظرفیت ۲۴۰ دانش آموز با هدف دستیابی به حیاط مطلوب و پاسخگوی نیازهای دانش آموزان در ساعات تفریح و غیر رسمی آموزشی می پردازد.

شکل ۳- مسیر شکل گیری روش پژوهش - منبع: پژوهشگر

مبانی نظری این پژوهش بر اساس مبانی مطرح در نظریات روانشناسی و شادی و عوامل موثر بر آن می باشد که با بررسی مدرسه شاداب و عوامل موثر بر شادابی دانش آموزان در مدارس ادامه یافته و فضای کالبدی مدارس از جمله حیاط مدارس را به عنوان عامل موثر بر شادابی دانش آموزان معرفی می نماید. این بخش با مطالعه وضعیت حیاط مدارس ایران و بررسی ایرادها و ایده آل های طراحی حیاط از طریق نظرسنجی و پرسشگری از دانش آموزان مدارس کامل می گردد.

در بخش عملی این پژوهش، میزان کارائی نتایج بدست آمده از بخش تئوری پژوهش، در طراحی یک هنرستان دخترانه با هدف دستیابی به حیاط مطلوب و پاسخگو به عملکردهای مختلف حیاط در طول سال تحصیلی به کار گرفته شده است. ضمن آنکه بتواند نسبت به نیازهای دانش آموزان در اوقات تفریح و ساعات غیر رسمی آموزشی نیز پاسخگو باشد.

فصل اول

کلیات پژوهش